

hed med det sovjetiske materiale er imponerende, og fremstillingen baseret på dette materiale er grundig og samtidig sprogligt klar. Men det virker ejendommeligt – og til tider irriterende – at han overhovedet ikke selv forsøger at sætte sine egne forskningsresultater og fortolkninger i forbindelse med andres. Et andet slående træk ved Carrs måde at skrive historie på, er mangelen på eksplicite overvejelser om kilder, metoder og teori. Dette betyder naturligvis ikke, at Carr ikke har gjort sig den slags overvejelser, men han delagtiggør altså ikke læserne direkte heri.

Det er ofte blevet fremhævet om 14 binds-værket, at det er præget af et deterministisk historiesyn. Et sådant syn gennemsyrrer også den foreliggende bog: Det, der skete, skete, fordi det måtte ske. Det gamle samfund og regime var dømt til undergang og måtte gå under. Udviklingen siden 1917 har i en vis forstand været uundgåelig og nødvendig. At den også efter Carrs opfattelse har været ønskelig, skinner ligeledes klart igennem. Selv om den stalinistiske periode ligger uden for bogens kronologiske rammer, tager Carr alligevel stilling til dette fænomen. Han er kritisk over for Stalins hele måde at »opbygge socialismen« på, men mener alligevel at der blev opnået store socialistiske landvindinger. De mange udskjelser og pletter på socialismen skyldtes i det store og hele det forhold, at Rusland var et underudviklet land i 1917.

Det er ikke her stedet at komme ind på de spørgsmål, som Carr behandler utilfredsstillende på grund af manglende kendskab til den nyere forsknings resultater. Men der skal kort gøres opmærksom på, at hans billede af det førrevolutionære Rusland er stærkt fortegnet, og at ligeledes hans redegørelse for den umiddelbare baggrund for tvangskollektiviseringen er mangelfuld. En anden kritik, der kan rettes mod Carr, er, at det ofte er umuligt at skelne mellem hans indirekte referat af sovjetiske talsmænds forestillinger og hans egne overvejelser. Dette forhold hænger måske sammen med, at han i så høj grad identificerer sig med det nye styres mål, omend ikke altid med dets midler. Lenin er den uplettede helt, og man vil lede forgæves efter en diskussion om Lenins bidrag til det af Stalin virkeliggjorte despoti. Det er således karakteristisk, at kapiteloverskriften »Diktaturet tar form« ikke drejer sig om årene umiddelbart efter magtovertagelsen, men om begyndelsen til Stalins epoke.

Jens Petter Nielsens oversættelse er fortrinlig, ligesom han har skrevet en kort, men god introduktion til Carr som historiker.

Bent Jensen

RICHARD K. DEBO: *Revolution and Survival: The Foreign Policy of Soviet Russia, 1912–18*. Liverpool University Press, 1979. 462 s. £ 15.00.

Debo er kanadisk historiker og har gennem årene offentliggjort adskillige artikler om sider af tidlig bolsjevisk udenrigspolitik. Dette er hans første bog om det revolutionære regimes udenrigspolitik i dens helhed i det første år efter magtovertagelsen. (Der er naturligvis ikke tale om den første bog i det hele taget om dette emne, sådan som det påstås på bogens første blad).

Debo behandler først og fremmest Lenins rolle og er tydeligt imponeret af den bolsjeviske førers politiske geni. Der er dog ikke tale om den næsegruse beundring, man møder i sovjetiske værker. Debo afdækker minutøst de mange små og store sving i Lenins udenrigspolitiske opfattelse og vurderinger, mens sovjetiske historikere skal forsøge at gøre det umulige: at fremstille Lenins politik også på dette felt som fast og uforanderlig.

Der er kun ét problem, Debo har svært ved at forstå, nemlig Lenins faste tro på, at verdensrevolutionen stod for døren, en tro han fastholdt længe efter, at alle tegn i sol og måne havde dementeret denne opfattelse. Her skal man imidlertid erindre sig, at

bolsjevikkerne efter magtovertagelsen i stigende grad blev isoleret fra den omgivende verdens realiteter og derfor faldt tilbage på marxistiske dogmer om revolutionens uundgåelighed. Hertil bidrog i øvrigt de rapporter, de fik fra revolutionære i udlandet, og som grotesk overdrev omfanget af og intensiteten i den sociale uro i Vesteuropa. Her spillede ROSTA-bureauet i København også en rolle.

Man noterer sig rent rutinemæssigt, at alt hvad der hedder Skandinavien også i denne bog er negligeret. Og dog findes der engelsksproget litteratur, der omtaler f.eks. den bolsjeviske Skandinavien-missions rolle i den tidlige bolsjeviske udenrigspolitik. I øvrigt er der tale om en solid, sober og velskrevet fremstilling.

Bent Jensen

B. N. PONOMARJOV M.F.L.: Sovjetunionens Kommunistiske Partis historie 2. Perioden fra 1936. København, Forlaget Tiden, 1980. 219 s. 75,00 kr.

Første bind i denne sovjetiske partihistorie blev anmeldt i Historisk Tidsskrift bd. 78, s. 629f. Den generelle karakteristik af bind 1 dækker også det nu foreliggende bind 2. Der er ikke tale om en historisk fremstilling i faglig forstand, men om en politisk-ideologisk lærebog til brug for de Moskva-loyale partiers skolingskurser. Hermed er også sagt, at bogen unddrager sig en anmeldelse i normal forstand. I det følgende skal derfor kun kort gives et indtryk af indholdet.

Bogen har tre hovedafsnit: 1) Fra socialismen til kommunismen (1936–1960), 2) Fredens og kommunismens bannerfører (1961–1975) og 3) Partiet fører det sovjetiske folk frem til kommunismen (1976 ff.). Denne inddeling skyldes, at Stalin i 1936 erklærede socialismen for opbygget, at Krustjov i 1961 erklærede den kommunistiske opbygning for påbegyndt (med forudsagt afslutning ca. 1980), og at Brezjnev i 1976 erklærede, at man stadig nærmede sig den fulde kommunisme under partiets førerskab. Af de to første førere nævnes Krustjov – der var sovjetregimets ledende mand gennem ti år – én gang, nemlig i forbindelse med hans »anmodning om at blive fritaget for sine pligter«. Stalin – der var den ubestridte fører i et kvart århundrede – nævnes ligeledes en enkelt gang under gennemgangen af de sidste sytten år af hans periode. Hertil kommer i forbindelse med omtalen af den 20. partikongres i 1956 en ganske kort redegørelse for dyrkelsen af Stalins person, kritikken af Stalin på denne kongres samt »overvindelsen af dens (persondyrkelsens) skadelige følger«. Partiets nuværende førstemand nævnes derimod hele tiden. Der opstår derfor den ejendommelighed, at mens partiet i Lenins periode hele tiden personificeres, bliver det ganske anonymt i perioden 1924–1964 for derpå at blive personificeret.

Også på anden måde er fremstillingen bemærkelsesværdig. Der forekommer spring i teksten, der tyder på indsættelsen af »nødvendige« passager i et oprindeligt udkast. Der er overhovedet ingen kommentar til, at der mellem 1939 og 1952 ikke blev afholdt partikongres, skønt det ifølge partiets statutter skulle ske hvert fjerde år. Hele den terrorperiode i slutningen af 1930'erne, der har sat et udsletteligt præg på den sovjetiske befolkning, og hvorunder millioner gik til grunde, beskrives på denne måde: »Der foretoges uberettigede indskrænkninger af demokratiet, grove krænkelse af den socialistiske retsorden og grundløse repressalier«.

Bogen er som så megen sovjetisk ideologisk litteratur en katalog over ønskedrømme. Indadtil vil man skabe »et nyt menneske, som harmonisk forener åndelig rigdom, udadtil moral og god fysisk form«. Til den ende har man opstillet en moralkodeks omfattende hengivenhed for kommunismens sag, kærlighed til det socialistiske fædreland, stærk pligtfølelse over for samfundet, ærlighed og sandhed, moralsk renhed, enkelhed og beskedenhed, gensidig agtelse inden for familien, uforsonlighed over for fjender af